

Edyta Pytel

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0009-0001-3709-3082

Pomoc ukraińskim uchodźcom wojennym jako element bezpieczeństwa społecznego

Helping Ukrainian war refugees as a component of social security

Wprowadzenie

Zapoczątkowany w 2022 r. konflikt zbrojny na terytorium Ukrainy pociągnął za sobą szereg konsekwencji o charakterze społecznym. Szkodliwe następstwa wojny wytyczyły nową misję dla społeczeństwa polskiego i stały się asumptem do zapoczątkowania działań pomocowych względem uchodźców wojennych. W proces wsparcia dotkniętych skutkami wojny zaangażowana została niemal każda sfera aktywności społeczno-gospodarczej państwa, poczynając od sektora publicznego, a kończąc na niesformalizowanych, spontanicznych inicjatywach osób prywatnych. W obliczu tragizmu wojny nieodzownym okazało się uruchomienie koordynacji pomocy humanitarnej ze strony rządu, jak również przyjęcie stosownych rozwiązań prawnych. Wdrożone środki zaradcze stanowią wyraz implementacji mechanizmów bezpieczeństwa społecznego.

Bezpieczeństwo społeczne jest pojęciem szerokim. Na przestrzeni wielu lat podejmowano liczne próby definicji wskazanego terminu, a następnie rzucone, różnorodne ustalenia pojęciowe podlegały modyfikacji, co stanowiło przejaw nowego podejścia do analizowanej problematyki (Zajac, 2019, s. 137). Najogólniej mianem bezpieczeństwa społecznego można określić stan jednostkowego i zbiorowego doświadczenia ładu i stabilności w rzeczywistości społecznej, uzewnętrzniający się

w prawidłowym funkcjonowaniu i efektywnym reagowaniu na zagrożenia społeczne. Powyższa generalna definicja pozwala na komparację elementów pojęcia bezpieczeństwa społecznego z problematyką pomocy ukraińskim uchodźcom wojennym, co jest istotne w świetle celu niniejszego tekstu.

Celem niniejszego opracowania jest analiza wybranych instrumentów wsparcia ukraińskich uchodźców wojennych w kontekście potrzeby ochrony bezpieczeństwa społecznego. W ramach niniejszego artykułu dokonana zostanie identyfikacja i uwypuklenie komponentów bezpieczeństwa społecznego w poszczególnych obszarach wsparcia ukraińskich uchodźców, którzy przybyli na terytorium Polski w wyniku konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy. W artykule zastosowano teoretyczną metodę badawczą tj. analizę, pozwalającą na dokonanie myślowego podziału na części rzeczy, zjawisk, jak również złożonych procesów celem ich lepszego poznania, czy też odkrycia dotąd nieustalonych, nowych zależności (Gierszewski, Pieczywok, 2020, s. 150). Analiza wsparcia ukraińskich uchodźców wojennych w kontekście zagadnień bezpieczeństwa społecznego nastąpi w oparciu o stosowne akty prawa powszechnie obowiązującego w Polsce i umożliwi określenie miejsca, funkcji i roli szerokiego wachlarza działań wspierających wskazaną grupę uchodźców w aspekcie ochrony bezpieczeństwa społecznego.

Powyższa generalna definicja pozwala na komparację elementów pojęcia bezpieczeństwa społecznego z problematyką pomocy ukraińskim uchodźcom wojennym. Powyższe jest istotne w świetle celu niniejszego artykułu, jakim jest identyfikacja i uwypuklenie komponentów bezpieczeństwa społecznego w poszczególnych obszarach wsparcia osób, które przybyły na terytorium Polski w wyniku konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy.

Korelacja bezpieczeństwa społecznego z zasadą przyrodzonej godności człowieka

Bezpieczeństwo społeczne to stan, który winien być gwarantowany każdej jednostce, gdyż dotyczy sfery zabezpieczenia podstaw bytowania. Wskazany termin jest ściśle powiązany z ochroną konstytutywnej wartości życia, jaką jest godność. Idea przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka stanowi niezaprzeczalne pryncypium. Świadectwem powyższej konstatacji jest preambuła najwyższego aktu prawnego w Polsce. Introdukcja Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 poz. 483 ze zm.) akcentuje wymóg uzewnętrzniania niewzruszonej postawy Rzeczypospolitej Polskiej wobec poszanowania rzeczowej

zasady. Uszczegółowienie powyższego stanowi art. 30 ustawy zasadniczej statu-
jący godność człowieka jako źródło wolności oraz praw człowieka i obywatela,
a władze publiczne jako gwarant ochrony wskazanej wartości nadrzędnej.

Istotnym wyróżnikiem omawianej konstytucyjnej regulacji jest jej podmiot.
Uwypuklenia wymaga fakt, iż pojęcie godności odnosi się nie tyle do obywatela,
ile do człowieka. Zatem niewzruszalność godności dotyczy każdej istoty ludzkiej.
Powyższe ma doniosłe znaczenie w kontekście pomocy uchodźcom wojennym.
W obliczu tragizmu wojny na Ukrainie wskazanej grupie należy zagwarantować
odpowiedni poziom bezpieczeństwa społecznego. Kluczową rolę w wymienio-
nym zakresie odgrywa administracja publiczna. Jednostki funkcjonujące w jej
strukturach pełnią bowiem priorytetową funkcję zapewnienia ładu publicznego
oraz pieczy nad życiem zbiorowym i indywidualnym (Skrabacz, 2012, s. 167).
Realizacja wskazanej funkcji została zmanifestowana poprzez przyjęcie uregulo-
wań prawnych obejmujących aspekt wsparcia ukraińskich uchodźców w związku
z konfliktem zbrojnym na terenie Ukrainy. Przyjęta została bowiem ustawa z dnia
12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbroj-
nym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Podkreślenia
wymaga kwestia, że na całokształt działań w ramach bezpieczeństwa społecznego
składają się również rozwiązania prawne. Wprowadzone przepisy kształtują wa-
runki bytu uchodźców wojennych z Ukrainy na terytorium Polski i stanowią wy-
raz zastosowanej wobec wskazanej grupy polityki społecznej. Polityka społeczna
zaś utożsamiana jest z narzędziem wykorzystywanym w celu osiągnięcia stanu
bezpieczeństwa społecznego (Marczuk, 2012, s. 37).

Istota legalizacji pobytu uchodźców na terytorium Polski w świetle bezpieczeństwa społecznego

Głównym obszarem, na którym skupiają się uregulowania prawne dotyczą-
ce uchodźców wojennych z Ukrainy, jest legalizacja ich pobytu na terytorium
Polski. Możliwość skorzystania ze stosownego wsparcia uwarunkowana zosta-
ła pobytom na terytorium RP prawem dozwolonym. Uzasadnione jest to przez
konieczność monitoringu procesów migracyjnych, dozoru nad przestrzeganiem
przez uchodźców polskiego porządku prawnego, a także identyfikacji ewentual-
nych czynników ryzyka stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa i ładu pu-
blicznego. Zjawisko migracji rzutuje na bezpieczeństwo społeczne, gdyż może
stanowić podłoże do powstawania niepokoju społecznych, poczucia niestabilno-
ści. Obok szans np. w postaci wyrównania deficytu na rynku pracy powstałego na

skutek starzenia się polskiego społeczeństwa powodować może również zagrożenia w sferze społeczno-ekonomicznej (Poleszczuk, 2019, s. 92, 89). Bezdyskusyjna wydaje się zatem potrzeba rejestracji ruchów migracyjnych poprzez dopełnienie stosownych formalności ze strony uchodźców zmierzających do legalizacji pobytu. Potwierdzenie prawa do pobytu na terytorium Polski należy uznać za zaczątek procesu integracji obywateli Ukrainy z polskim społeczeństwem (Ledwójcik, 2018, s. 167).

Warunkiem korzystania z szeregu przywilejów nadanych ustawą z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.) jest uzyskanie numeru PESEL oraz posiadanie statusu obywatela Ukrainy, który opuścił kraj pochodzenia w wyniku konfliktu zbrojnego na jego terenie. Wymieniony wyżej status kolokwialnie nazywany jest „statusem UKR”. W rozumieniu przywołanego aktu prawnego obywatel Ukrainy oznacza także małżonka obywatela Ukrainy, który nie posiada obywatelstwa ukraińskiego lub obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w tym polskiego.

Wsparcie o charakterze socjalnym

Kolejną kluczową materią poruszaną przez prawodawcę jest organizacja wieloaspektowej pomocy osobom dotkniętym skutkami wojny. Mechanizm wsparcia tej grupy ludności obejmuje działania podejmowane przez wojewodów, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty, a więc osoby fizyczne prowadzące gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa prywatne oraz organizacje trzeciego sektora. Zsynchronizowanie działań pomocowych tak szerokiego grona podmiotów świadczy o niezwyklej mobilizacji narodu polskiego dla dobrej koegzystencji z grupą ukraińskich uchodźców, gwarantującej prawidłowe funkcjonowanie państwa.

Pomoc osobom opuszczającym Ukrainę w związku z konfliktem zbrojnym winna ponad wszelką wątpliwość obejmować zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych i stwarzać warunki do funkcjonowania na poziomie odpowiadającym godności człowieka. W świetle idei godności ludzkiej, stojąc na straży bezpieczeństwa społecznego, nieodzownym jest zapewnienie obywatelom Ukrainy niezbędnego minimum egzystencji. Koszyk minimum egzystencji zawiera bowiem potrzeby niezbędne do podtrzymania funkcji psychofizycznych organizmu. Brak zaspokojenia wskazanych potrzeb zagraża zdrowiu i życiu człowieka, w tym prawidłowemu rozwojowi emocjonalno-społecznemu. W granicach

minimum egzystencji znajdują się priorytetowe potrzeby bytowo-egzystencjonalne, takie jak wyżywienie, schronienie, zachowanie higieny osobistej, odzież, obuwie, jak również potrzeby oświatowe obejmujące edukację w podstawowym zakresie (Raczkowska, 2006, s. 66).

Dostarczenie uchodźcom wojennym obligatoryjnych dóbr w początkowej fazie kryzysu migracyjnego nastąpiło w głównej mierze za sprawą oddolnych inicjatyw obywatelskich, działalności podmiotów sfery pożytku publicznego, jak również rządowego mechanizmu koordynacji pomocy humanitarnej. Powszechną praktyką wśród ośrodków pomocy społecznej było uruchomienie punktów pomocy rzeczowej oraz mobilizowanie społeczności lokalnej do przekazywania darowizn w postaci bezwzględnie potrzebnych artykułów żywnościowych i higienicznych, odzieży, obuwia. Prawodawca ponadto wyposażył osoby opuszczające Ukrainę wskutek wojny w uprawnienie do jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na osobę. Środki te winny zostać przeznaczone na utrzymanie, pokrycie kosztów elementarnych potrzeb żywnościowych, higienicznych, ubrania, opłat mieszkaniowych.

Nadto uregulowania prawne przewidują wsparcie dla osób fizycznych i innych podmiotów zapewniających uchodźcom na własny koszt schronienie i posiłki. Ustanowiono bowiem świadczenie pieniężne z tytułu zakwaterowania i wyżywienia uchodźców wynoszące 40 zł za dzień, nie dłużej niż za okres 120 dni od dnia przybycia obywatela Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z zastrzeżeniem, że wymieniony wyżej termin może zostać przedłużony w szczególnie uzasadnionych przypadkach. W kontekście bezpieczeństwa społecznego powyższe można rozpatrywać biorąc pod uwagę dwa aspekty: ekonomiczne zabezpieczenie obywateli oraz decentralizację zadań państwa w zakresie bezpieczeństwa społecznego. Wprowadzona rekompensata stanowi bowiem wyrównanie strat poniesionych przez obywateli przy realizacji działań będących obowiązkiem władz publicznych.

Pierwszy aspekt jest ściśle powiązany z zapobieganiem niedostatkom materialnym obywateli. Obowiązkiem państwa jest bowiem dbałość o mienie obywateli (Gierszewski, 2018, s. 23). Katalog potrzeb w zakresie bezpieczeństwa społecznego zawiera potrzebę zapewnienia nie tylko efektywności działań, ale również ich ekonomiczności (Skrabacz, 2012, s. 17–19).

Z kolei drugi aspekt odnosi się do zabezpieczenia podstawowych potrzeb osób dotkniętych skutkami wojny przez bezpośrednie działania obywateli, pozbawione ingerencji państwa. Dla większości obywateli pomoc świadczona wobec drugiego człowieka, wymagającego wsparcia nie tylko rzeczowego, lecz także

emocjonalnego, z powodu traumatycznych przeżyć, zapewne uznawana jest za imperatyw kategoryczny. Niezależnie od powyższego, to państwo stawiane jest w roli organizatora systemu bezpieczeństwa społecznego, którego zadaniem jest utrzymywanie stabilności wskazanego systemu i niwelowanie wszelkich zagrożeń bezpieczeństwa występujących w rzeczywistości społecznej (Gierszewski, 2013, s. 77). W świetle koncepcji państwa aktywizującego uzasadniony jest jednak nacisk na wsparcie samopomocy, stymulację samodzielności, poczucia wspólnoty i odpowiedzialności za los innych (Leszczyński, 2013, s. 74). Organizowanie i świadczenie pomocy stanowiącej element bezpieczeństwa społecznego bezpośrednio przez osoby fizyczne jest nowym sposobem rozwiązywania kwestii społecznych, który w obliczu nagłej sytuacji spowodowanej wybuchem wojny zasługuje na aprobatę. Wskazać można bowiem kilka mocnych stron tego rodzaju praktyki:

- szybka reakcja (sprawne zabezpieczenie potrzeb, których charakter nie pozwala na odłożenie w czasie);
- integracja polskiej społeczności z grupą uchodźców wojennych (zapewnienie łączności grup warunkujące właściwą koegzystencję);
- wykorzystanie zasobów rzeczowych, w szczególności mieszkaniowych pozostających w dyspozycji obywateli (brak możliwości samodzielnego zabezpieczenia przez państwo tak szerokiej skali potrzeb w zakresie schronienia i warunków odpowiadających godności człowieka);
- wykorzystanie potencjału osobowego obywateli (brak wystarczającego kapitału ludzkiego sfery publicznej).

Obok pozytywów decentralizacji działań, upatrywać można wad omawianej realizacji zadań „najbliżej człowieka”. Zagrożeniem dla bezpieczeństwa społecznego może być bowiem rozwój patologii społecznych, takich jak handel ludźmi czy przestępstwa na tle seksualnym. Tego typu dewiacje odnoszą się jednak do sporadycznego zachowania pojedynczych jednostek, nie zaś praktyki masowej.

Opisane wyżej wsparcie przyznane ustawą z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.), a więc jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł na osobę oraz świadczenie pieniężne z tytułu zakwaterowania i wyżywienia uchodźców wynoszące 40 zł za dzień ma charakter szczególny, gdyż powstały specjalnie z myślą o grupie uchodźców w odpowiedzi na specyficzną sytuację spowodowaną wybuchem wojny na Ukrainie. Oprócz rzeczowego wsparcia osoby przybyłe do Polski wskutek wojny wyposażono w uprawnienie do szeregu świadczeń już istniejących, oferowanych w ramach polskiej polityki rodzinnej.

Osoba, która opuściła terytorium Ukrainy z powodu konfliktu zbrojnego na terytorium tego państwa, ma prawo ubiegać się o świadczenia rodzinne, świadczenia wychowawcze, rodzinny kapitał opiekuńczy, świadczenie „Dobry start” oraz dofinansowanie obniżenia opłaty rodzica za pobyt dziecka w żłobku.

Prorodzinne benefity pełnią nie tylko funkcję prokreacyjną, ale również są one rozdysponowywane w celu stworzenia odpowiednich warunków dla prawidłowego funkcjonowania rodziny (Durasiewicz, 2009, s. 296). Legitymowanie się uchodźcy wojennego prawem do tego typu świadczeń służy zatem zabezpieczeniu obok pierwszorzędnych potrzeb egzystencjonalnych, także tych o charakterze socjalnym, determinujących należyty rozwój w środowisku rodzinnym i społecznym. Powyższe należy uznać za ochronę rodziny przed osiągnięciem stanu dysfunkcyjności.

Polityka społeczna wobec uchodźców z terytorium Ukrainy, oprócz minimum egzystencji, uwzględnia zatem również minimum socjalne. Kryterium to obejmuje szereg dóbr niezbędnych do właściwego wypełniania ról społecznych, których niedostatek powoduje zagrożenie dla integracji społecznej (Kurowski, 2022, s. 38). Wspieranie rodziny należy uznać za rzecz bazową i niewątpliwie słuszną, gdyż owa podstawowa komórka społeczna stanowi fundament społeczeństwa i „ostoję społeczeństwa” (Młyński, 2020, s. 144). Nowe rodzaje świadczeń dedykowane *stricto* grupie uchodźców stanowią pomoc doraźną, krótkoterminową, wynikającą z potrzeb danej chwili, natomiast dostęp do świadczeń o charakterze prorodzinnym pozwala na wsparcie w dłuższej perspektywie czasu. Konieczne jest bowiem kontynuowanie pomocy, gdyż adaptacja grupy uchodźców w nowej rzeczywistości, różniącej się prawem, językiem, strukturą społeczną, kulturą i obyczajowością, nie jest procesem krótkookresowym. Aklimatyzacja ta wymaga czasu. Traumatyczne wydarzenia, które wywarły ślad na psychice osób uciekających przed wojną, mogą opóźnić proces przystosowywania się do nowych warunków. Zapewnienie wyłącznie jednorazowej, epizodycznej pomocy generowałoby ryzyko pogłębienia negatywnego zjawiska społecznego, jakim jest ubóstwo, a w konsekwencji rozwój dewiacji negatywnej, a więc zachowań takich jak kradzieże, prostytutka, wymuszenia, dilerstwo, hazard. Z kolei wymienione czyny zabronione powodują niepokoje społeczne i poczucie zagrożenia.

Dopełnienie wymienionych wyżej elementów systemu wsparcia uchodźców wojennych stanowi możliwość skorzystania ze wsparcia polskiej pomocy społecznej *sensu stricto*, a zatem świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 poz. 901 ze zm.). Otrzymanie pomocy w ramach wskazanego systemu ma

charakter fakultatywny, o czym świadczy sformułowanie „mogą być przyznawane”, którym posłużył się ustawodawca w art. 30 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Organ administracji publicznej decydujący o przyznaniu bądź odmowie danego świadczenia z pomocy społecznej działa więc w granicach uznania administracyjnego. Oznacza to, że w przypadku, gdy stroną postępowania jest osoba posiadająca status obywatela Ukrainy, który opuścił kraj pochodzenia w związku z prowadzonymi na jego obszarze działaniami wojennymi, przyznanie nawet obowiązkowego świadczenia z pomocy społecznej, jakim jest np. zasiłek stały, nie jest obligatoryjne. Powyższe nie uprawnia jednak organu do działania w sposób arbitralny, gdyż każde rozstrzygnięcie podejmowane w ramach uznania administracyjnego wymaga szczegółowego uzasadnienia i wykazania okoliczności, które organ wziął pod uwagę przy orzekaniu w danej sprawie (Piecha, Jagielski, 2020, s. 159).

Wsparcie w ramach pomocy społecznej wyróżnia się subsydiarnością i stanowi ostatni szczebel zabezpieczenia społecznego (Sierpowska, 2009, s. 207). Toteż w celu uzyskania tego typu pomocy wymagane jest uprzednie wykorzystanie uprawnień wynikających z innych systemów wsparcia. Udzielenie świadczenia z pomocy społecznej uchodźcy wojennemu wymaga zatem dokonania diagnozy jego sytuacji w kontekście posiadanych uprawnień, zasobów i możliwości. Przytoczony wymóg znajduje podstawę w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 poz. 901 ze zm.). Obywatel Ukrainy przybyły do Polski na skutek wojny, zanim zwróci się o pomoc oferowaną w ramach systemu pomocy społecznej, winien wykorzystać wszystkie szczególne uprawnienia nadane ustawą z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Egzemplifikacyjnie, niedopuszczalna jest sytuacja, w której to przyznany zostanie zasiłek celowy na zakup żywności, a klient nie poczynił starań w kierunku otrzymania jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na osobę. Bariera do otrzymania wsparcia z pomocy społecznej, jaką jest niewykorzystany zasób, uprawnienie czy możliwość winna być klientowi odpowiednio uświadomiona. We wskazanym kontekście istotne znaczenie ma również pouczenie klienta o nadanych mu prawem przywilejach.

Kluczową rolę w pomocy obywatelom Ukrainy dotkniętym skutkami wojny odgrywa praca socjalna, stanowiąca główne narzędzie systemu pomocy społecznej, służące rozwiązywaniu różnorodnych problemów społecznych. W analizowanym aspekcie warto przytoczyć aforyzm sformułowany przez J. Młyńskiego:

„Praca socjalna – bezpieczeństwem społecznym człowieka, rodziny, która prowadzi do usamodzielnienia” (2021, s. 5). Omawianą działalność można bowiem określić mianem komponentu instrumentarium bezpieczeństwa społecznego. Ukierunkowana jest bowiem na niwelowanie wśród klientów niepewności i obaw, a budowanie stabilizacji, spokoju, harmonii i poczucia zadowolenia. Wymienione kierunki pracy socjalnej bez wątpienia wpisują się w potrzeby osób i rodzin, na które wojna wpłynęła rujnująco. Praca socjalna w obliczu wojny winna również uwzględniać kwestie usamodzielnienia oraz kształtowania właściwych postaw sprzyjających integracji ukraińskich uchodźców ze społecznością polską. Rolą pracownika socjalnego jest również koordynacja wielowymiarowej pomocy. Pracownik socjalny powinien zatem posiadać wiedzę na temat katalogu świadczeń dostępnych dla tej specyficznej grupy klientów. Ponadto winien być zorientowany w zakresie wsparcia oferowanego przez lokalne organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorstwa i osoby prywatne. Warto bowiem wykorzystać potencjał prężnie rozwijających się podmiotów trzeciego sektora, jak również jednostek komercyjnych. Nie bez znaczenia pozostaje również działalność pomocowa pojedynczych obywateli czy niesformalizowanych grup. Aktywność pomocowa przedstawicieli wskazanych obszarów jest często komplementarną do czynności zaradczych państwa. Znajomość gamy świadczeń i usług oferowanych w środowisku lokalnym gwarantuje właściwe pokierowanie klienta. Ponadto działalność pracownika socjalnego powinna stymulować i motywować obywateli do pomagania człowiekowi w potrzebie, gdyż pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych leży w zakresie jego obowiązków (Dz.U. z 2023 poz. 901 ze zm.).

Wsparcie psychologiczne

Doświadczenie wojny odbija na psychice człowieka ogromne piętno. Wstrząsające przeżycia pociągają za sobą negatywne stany emocjonalne, w tym silny stres, przerażenie, poczucie zagrożenia i bezradności. Zaburzona zostaje wówczas aparatura odpowiedzialna za poprawne funkcjonowanie psychiki i zachowania człowieka. Wskazane zaburzenia zdecydowanie zagrażają bezpieczeństwu społecznemu, nie tylko w odczuciu jednostek dotkniętych rzeczonym problemem, ale również społeczeństwa polskiego. Reakcje, których stymulantem są problemy natury psychicznej, wywołane traumatycznymi doznaniem mogą być bowiem różne, w tym agresywne, prezentujące permanentnie wrogą postawę

w stosunku do otoczenia (zob. Borys, 2004, s. 100–104; Heitzman, 2010, s. 60–61). Biorąc pod uwagę powyższe, trafne wydaje się rozwiązanie wprowadzone przez prawodawcę zapewniające uchodźcom wojennym dostęp do bezpłatnej pomocy psychologicznej. Forma wsparcia, o której mowa wyżej wynika z art. 32 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Przywołany przepis prawa klasyfikuje bezpłatną pomoc psychologiczną jako zadanie z zakresu administracji rządowej, którego źródłem finansowania jest dotacja celowa z budżetu państwa, zlecone do realizacji najmniejszej jednostce samorządu terytorialnego, znajdującej się najbliżej przedstawicieli grupy docelowej wsparcia.

Bezpłatna pomoc psychologiczna jest zapewniana przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta gminy właściwej ze względu na miejsce pobytu obywatela Ukrainy, co wynika z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Wskazana forma pomocy ma charakter fakultatywny, a zatem organ administracji publicznej nie jest zobligowany do jej świadczenia. Decyzja w sprawie udzielania tego typu wsparcia, jak również jego formy należy do danego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Nie zostały ustalone jednolite zasady i procedury regulujące prawo do ubiegania się o bezpłatną pomoc psychologiczną przez uchodźcę wojennego, który przybył na terytorium Polski wskutek konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Praktyka w zakresie przyznawania pomocy psychologicznej finansowanej ze środków publicznych na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.) zależy zatem od decyzji danego wójta, burmistrza czy prezydenta miasta i różni się w zależności od gminy miejsca pobytu ukraińskiego uchodźcy wojennego.

Obok ustawowo uregulowanej bezpłatnej pomocy psychologicznej finansowanej ze środków publicznych, osoby poszkodowane wskutek konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy mają możliwość korzystania ze wsparcia psychologicznego udzielanego przez organizacje trzeciego sektora, działające w ramach pożytku publicznego. Zasady i formy świadczonej pomocy są wówczas ustalane indywidualnie przez dany podmiot działający w sferze pożytku publicznego. Przykładem pozytywnej praktyki w wymienionym zakresie jest działalność Polskiego Czerwonego Krzyża. Rzeczona organizacja uruchomiła infolinię obsługiwaną przez specjalistów z Polski i Ukrainy, świadczących telefoniczne wsparcie psychologiczne i informacyjne (PCK, b.d.). Ukraińscy uchodźcy wojenni przebywający na terenie Krakowa mogą także skorzystać z nieodpłatnej pomocy o charakterze

psychologicznym oferowanej przez Fundację ZUSTRICZ w formie konsultacji psychologicznych oraz terapii grupowej dla dzieci i dorosłych (ZUSTRICZ, 2022). Oprócz przywołanych przykładów podmiotów non-profit udzielających bezpłatnego wsparcia psychologicznego w związku z wojną na Ukrainie, w Polsce funkcjonuje liczne grono organizacji angażujących się w świadczenie wsparcia w omawianym zakresie. Potrzeby natury psychologicznej powstałe wskutek wojny na Ukrainie niewątpliwie zabezpieczone są w odpowiednim stopniu.

Instrumenty ułatwiające podejmowanie aktywności zawodowej

Podstawową sferą życia człowieka jest aktywność zawodowa, stanowiąca główne źródło utrzymania. W następstwie nagłego napływu uchodźców wojennych z terytorium Ukrainy konieczne okazało się przeobrażenie dotychczasowych struktur dotyczących podejmowania zatrudnienia, jak również prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce. Kwestia znaczenia migracji zarobkowych z Ukrainy dla gospodarki i rynku pracy w Polsce jest analizowana od dłuższego czasu, w szczególności czynności analityczne zostały wzmożone po roku 2014, w którym to w wyniku zbrojnej agresji Rosji rozpoczęła się wojna hybrydowa na Ukrainie. Przytoczona sytuacja doprowadziła do nasilenia ruchów migracyjnych z terytorium Ukrainy. Bezsprzecznym wydaje się stwierdzenie, iż rola uchodźców z Ukrainy dla walki z polskim kryzysem demograficznym jest niezwykle istotna. Włączenie obywateli Ukrainy do polskiego rynku pracy wiąże się z redukcją zarejestrowanego, poważnego deficytu siły roboczej (Bińkowski, 2017, s. 29). Omawiany aspekt nie pozostaje bez znaczenia dla bezpieczeństwa społecznego w Polsce. Problem starzenia się społeczeństwa może bowiem rodzić konsekwencje dla przyszłości w postaci niedoboru osób w wieku produkcyjnym. Niestabilność gospodarki narodowej nie jest stanem pożądanym pod względem realizacji dobra wspólnego oraz ochrony bezpieczeństwa jednostki i zborowości.

Nadto w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa społecznego akcentacji wymaga truizm, iż podjęcie pracy zarobkowej przez uchodźców wojennych warunkuje ich samowystarczalność oraz poczucie stabilności finansowej. Wypełnia to definicję bezpieczeństwa ekonomicznego, dotyczącego właściwych warunków bytowych oraz ochrony przed biedą (Mesjasz, 2008, s. 577). Takowy stan determinuje zaś redukcję nakładów na świadczenia o charakterze socjalnym. Usamodzielnienie jednostki wiąże się z brakiem konieczności interwencji państwa.

Na potrzeby inkluzji ukraińskich uchodźców wojennych w polski rynek pracy przyjęto szczególne zasady powierzenia pracy tej specyficznej grupie.

Zmniejszono rygor procedur dotyczących zatrudnienia, jak również rejestracji w urzędach pracy (Jurek, 2022, s. 11). Przepisy dotyczące osób przybyłych do Polski wskutek wojny przewidują pakiet ułatwień zarówno dla zainteresowanych podjęciem pracy, jak i potencjalnych pracodawców. Jednym z udogodnień jest udostępnienie systemu teleinformatycznego usprawniającego komunikację między pracodawcami a poszukującymi pracy obywatelami Ukrainy. Funkcjonowanie systemu zapewnia Ministerstwo Cyfryzacji. Wskazane rozwiązanie informatyczne zasługuje na aprobatę w dobie prężnego rozwoju technologicznego. Ponadto uchodźcom wojennym nadano prawo podejmowania działalności gospodarczej w trybie analogicznym do obowiązującego obywateli Polski. Szczególnie uregulowania dotyczą również kwestii zatrudnienia w administracji publicznej. Dopuszczono możliwość zatrudnienia obywateli Ukrainy na stanowiskach pomocniczych i obsługi w jednostkach zatrudniających pracowników samorządowych, jak również podjęcie pracy w określonych instytucjach służby cywilnej, z zastrzeżeniem, iż świadczona praca nie może polegać na bezpośrednim lub pośrednim udziale w wykonywaniu władzy publicznej i sprawowaniu funkcji ukierunkowanych na ochronę generalnych interesów państwa. Rzeczony wymóg odzwierciedla dbałość o bezpieczeństwo narodowe.

Opieka tymczasowa nad małoletnimi ukraińskimi uchodźcami wojennymi oraz edukacja w podstawowym zakresie

Do koszyka fundamentalnych potrzeb egzystencjonalnych należy również edukacja na podstawowym poziomie, co zostało już nadmienione wyżej. Ustawodawca nie pominął wskazanego aspektu. Przyjęte zostały bowiem szczególnie przepisy prawa odnoszące się do kształcenia a ponadto dotyczące kwestii tymczasowej opieki nad dziećmi będącymi obywatelami Ukrainy przybyłymi do Polski w związku z wojną na Ukrainie.

Najważniejszą materią pod względem gwarancji bezpieczeństwa wydaje się piecza nad małoletnimi obywatelami Ukrainy pozostającymi na terytorium Polski bez opieki osób dorosłych odpowiedzialnych za niego zgodnie z prawem obowiązującym w Polsce. Utworzono zatem instytucję opiekuna tymczasowego, celem reprezentacji małoletniego oraz sprawowania pieczy nad jego osobą i majątkiem. Powyższe wynika z art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Osoba do pełnienia wskazanej funkcji wyznaczana jest przez sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce pobytu

małoletniego i w świetle przywołanego wyżej aktu prawnego winna uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego pozostającego pod jej pieczę. Ustawodawca zobligował sąd opiekuńczy do kierowania się dobrem dziecka w procesie wyboru opiekuna tymczasowego oraz uregulował kwestię pierwszeństwa dla kandydatów na opiekuna tymczasowego dziecka będących jego krewnymi, powinowatymi lub innymi osobami dającymi rękojmię należytego sprawowania powierzonych obowiązków względem dziecka. Opiekun tymczasowy jako nowa instytucja prawa rodzinnego znajduje zastosowanie również w stosunku do dziecka, które pozostaje pod opieką faktyczną osoby dorosłej, jednak w świetle prawa polskiego, opiekun ten nie posiada uprawnień do decydowania o dziecku (Kwaśniewska-Sadkowska, 2022). Wyróżnikiem opieki tymczasowej nad małoletnim ukraińskim uchodźcą wojennym jest fakt, iż nadzór nad jej sprawowaniem został powierzony ośrodkom pomocy społecznej (lub centrom usług społecznych). W przypadku opieki nad małoletnimi, którzy przed przybyciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej byli umieszczeni w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy i przybyli wraz z osobą sprawującą nad nimi tę pieczę (która winna zostać ustanowiona ich opiekunem tymczasowym na terenie Polski), wsparcie przy nadzorze nad sprawowaniem opieki zapewniane jest przez powiatowe centrum pomocy rodzinie. Powyższe kwestie nadzoru nad opieką tymczasową uregulowano w art. 25 ust. 3 i 3a ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Nadzór nad opieką tymczasową obejmuje kontrolę warunków opieki i wychowania małoletnich przez wyznaczonych opiekunów tymczasowych (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm., art. 25 ust. 3bb i 3bc). W polskim prawie rodzinnym opiekun przy sprawowaniu pieczy nad osobą i majątkiem małoletniego podlega nadzorowi właściwego sądu opiekuńczego (Dz. U. z 2020 poz. 1359, art. 156 § 1). Wskazana dyferencja pomiędzy uregulowaniami kwestii nadzoru w polskim prawie rodzinnym oraz w szczególnych przepisach powstałych w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy wiąże się z nowymi obowiązkami nałożonymi na instytucje systemu pomocy społecznej, wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej. Oprócz nadzoru nad sprawowaniem opieki tymczasowej ośrodki pomocy społecznej (lub centra usług społecznych), na podstawie art. 25 ust. 5 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.), zostały wyznaczone jako instytucje właściwe do wskazania na wniosek sądu opiekuńczego, w ciągu 48 godzin, kandydata na opiekuna tymczasowego

dla małoletniego, który nie posiada krewnych, powinowatych czy innych osób dających rękojmię należytego wykonania obowiązków opiekuna. Bezsprzecznym wydaje się twierdzenie, iż specyficzne zadania związane z nadzorem oraz poszukiwaniem odpowiednich osób gotowych objąć funkcję opiekuna tymczasowego wobec małoletnich uchodźców z Ukrainy stanowią dla ośrodków pomocy społecznej, czy też centrów usług społecznych wyzwanie. Tego rodzaju działalność nie jest charakterystyczna dla rzeczonych instytucji i wymaga zaadoptowania kadr systemu pomocy społecznej do nowych warunków i przyjęcia odpowiednich rozwiązań organizacyjnych.

Kolejnym, kluczowym aspektem wsparcia ukraińskich uchodźców wojennych jest edukacja. Organizacja kształcenia małoletnich obywateli Ukrainy stanowiła dla władz publicznych i polskiego systemu oświaty trudne zadanie. Wymagała ona bowiem uwzględnienia kilku priorytetów, a to utrzymania znajomości języka ojczystego, nauki języka polskiego jako języka obcego, utrzymania tożsamości kulturowej i religijnej, właściwej aklimatyzacji małoletnich uchodźców (Kolankiewicz, 2005, s. 22-23). Sprostanie powyższym wyzwaniom ma zasadnicze znaczenie w kontekście bezpieczeństwa społecznego. Prawdą ogólną jest, iż edukacja stanowi ważny element ochrony bezpieczeństwa, gdyż przysposabia młode pokolenie do życia społecznego w atmosferze bezpieczeństwa i szczęścia. Kształcenie człowieka ma doniosły charakter, gdyż stanowi fundament prawidłowego rozwoju osobistego, osiągnięcia stanu samorealizacji, a także wyposaża w swego rodzaju odporność na liczne czynniki ryzyka, negatywnie wpływające na funkcjonowanie w społeczeństwie (Bera, 2017, s. 13).

Uprawienie do korzystania z nauki i opieki w szkołach i przedszkolach na zasadach dotyczących obywateli polskich dla osób nieposiadających obywatela polskiego wynika z art. 165 ust. 1 ustawy z 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 poz. 900 ze zm.). Wskazane prawo dotyczy każdego cudzoziemca, a zatem także ukraińskiego uchodźcy wojennego. Wobec istnienia przywołanego wyżej przepisu prawa nie istniała potrzeba jego powielania i dodatkowego akcentowania w specustawie przyjętej w związku z wojną na Ukrainie tj. ustawie z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.).

Nadto z uregulowań ustawy z 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 poz. 900 ze zm., art. 165 ust. 7) wynika prawo osób niebędących obywatelami Ukrainy i jednocześnie nieznających języka polskiego w wystarczającym stopniu do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego organizowanej przez organ prowadzący szkołę, trwającej nie dłużej niż 24 miesiące. Wymieniona

wyżej grupa cudzoziemców dysponuje również prawem do wsparcia w postaci nauczyciela wspomagającego, a zatem osoby władającej językiem kraju jej pochodzenia, zatrudnionej w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły, jednak przez okres nie dłuższy niż 12 miesięcy (Dz. U. z 2023 poz. 900 ze zm., art. 165 ust. 8). W ustawie z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm., art. 57) wprowadzono ułatwienie w kwestii zatrudnienia nauczyciela wspomagającego w latach szkolnych 2021/2022-2023/2024, polegające na umożliwieniu zatrudnienia na rzeczonym stanowisku osoby nieposiadającej obywatelstwa polskiego, jeżeli posiada ona znajomość języka polskiego w mowie i piśmie w stopniu umożliwiającym pomoc danemu uczniowi oraz zniesieniu wymogu potwierdzenia znajomości języka polskiego dokumentem określonym w przepisach o służbie cywilnej.

Organizację kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży, będących ukraińskimi uchodźcami wojennymi określa Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Dz. U. 2023 poz. 2094). Delegacja ustawowa do wydania rzeczzonego rozporządzenia została zawarta w art. 59 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 103 ze zm.). Ważną kwestią uregulowaną we wskazanym akcie wykonawczym jest sposób przystąpienia przez ucznia będącego ukraińskim uchodźcą wojennym do egzaminu ósmoklasisty oraz tryb ewentualnego przystąpienia do egzaminu maturalnego.

Zapisy do szkół odbywają się w trybie ciągłym, przez cały rok szkolny i następują na wniosek opiekuna dziecka złożony do dyrektora właściwej szkoły. Klasę, w której kontynuowane ma być kształcenie dziecka ustala się według sumy ukończonych lat nauki szkolnej za granicą, na podstawie stosownych dokumentów wydanych przez placówkę, do której dziecko uczęszczało za granicą, bądź w przypadku braku wskazanych dokumentów – na podstawie oświadczenia opiekuna dziecka. Na wniosek opiekuna złożony u dyrektora szkoły, dziecko może zostać przypisane do klasy niższej niż to wynika z wyżej przedstawionego sposobu ustalenia klasy.

Opieka zdrowotna

Bezpieczeństwo społeczne jest pojęciem wielowymiarowym, a jego komponentów można upatrywać w wielu płaszczyznach rzeczywistości społecznej. Dotyczy ono także sfery zdrowotnej. Nie sposób dysputować o bezpieczeństwie, pomijając ów obszar. Całokształt działań podejmowanych w ramach bezpieczeństwa społecznego ma na celu pieczę nad egzystencją człowieka, w tym ochronę w sytuacji pogorszenia stanu zdrowia (Goryń, 2020, s. 56). Zagrożenie dla zdrowia czy życia oraz ograniczony dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, czy też w ogóle jego brak, stanowią czynniki ryzyka będące podłożem dla rozwoju niepokoju, poczucia niepewności i obniżenia jakości funkcjonowania we wszystkich aspektach życia.

W kontekście wojny i związanych z nią agresji zbrojnych ważnym elementem wsparcia jest opieka medyczna osób, które poniosły obrażenia i zostały przetransportowane do Polski. Przepisy prawa stanowią o dostępie do wskazanego rodzaju opieki bez konieczności spełnienia szczególnych przesłanek. Determinuje to szybką reakcję służb medycznych i niweluje ewentualne wątpliwości dotyczące kwestii obciążenia kosztami świadczeń medycznych.

Obywateli Ukrainy przebywających na terytorium Polski wyposażono również w uprawnienie do świadczeń opieki zdrowotnej na zasadach i w trybie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2022 poz. 2561 ze zm.), co wynika z art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103 ze zm.). Wprowadzono jednak pewne wyłączenia. Prawo, o którym mowa wyżej, nie obejmuje bowiem leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacji uzdrowiskowej, a także podania produktów leczniczych wydawanych świadczeniobiorcom w ramach programów polityki zdrowotnej Ministra Zdrowia. Argumentem przemawiającym za wprowadzeniem wspomnianego ograniczenia jest fakt, iż leczenie uzdrowiskowe i rehabilitacja uzdrowiskowa nie stanowią świadczeń medycznych pierwszoplanowych, ratujących życie, są bowiem fakultatywne i wpływają na poprawę jakości życia jednostki.

Podsumowanie

Właściwością bezpieczeństwa społecznego jest wielopłaszczyznowość, dlatego też jego komponenty zidentyfikować można w niemal każdej sferze bytowania

zbiorowego i jednostkowego. Mechanizmy odpowiedzialne za ochronę wskazanego stanu podlegają częstym przeobrażeniom w wyniku dynamicznych zmian społecznych, kształtujących nowe priorytety. Bodźcem do przekonstruowania struktur bezpieczeństwa społecznego stał się wybuch wojny na Ukrainie, który pociągnął za sobą szereg szkodliwych następstw. Konieczna okazała się implementacja nowych rozwiązań w celu udzielenia uchodźcom wojennym adekwatnego wsparcia, jak również ustabilizowania sytuacji społecznej i złagodzenia niepokoi społecznych.

Sieć podmiotów partycypujących w procesie wsparcia ukraińskich uchodźców wojennych obejmuje przedstawicieli wszystkich trzech sektorów aktywności społeczno-gospodarczej państwa oraz pojedynczych obywateli, a także wiele gałęzi polityki społecznej, w tym politykę migracyjną, zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, zatrudnienia, oświatową, ochrony zdrowia. Wdrożona pomoc ma zaś charakter wielopostaciowy i można dokonać jej kategoryzacji, biorąc pod uwagę kilka czynników różnicujących. Jednym z nich jest cel i w ramach tej kategorii można wyodrębnić pomoc gwarantującą przetrwanie oraz pomoc ukierunkowaną na usamodzielnienie. *Exemplum* pierwszej grupy stanowi pomoc żywnościowa, zakwaterowanie, interwencyjna opieka medyczna, a zatem wsparcie zapewniające podtrzymanie funkcji psychofizycznych człowieka. Natomiast jako pomoc mającą na celu usamodzielnienie można wskazać pracę socjalną oraz instrumenty ułatwiające podjęcie pracy i prowadzenie działalności gospodarczej. Kolejny element typologii oparty jest o kryterium formy i w tym kontekście można wyszczególnić świadczenia pieniężne, np. jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł na osobę, jak również świadczenia niepieniężne np. bezpłatną pomoc psychologiczną. Nadto systematyzacji rodzajów wsparcia uchodźców wojennych można dokonać ze względu na czas trwania, a zatem pomoc doraźną, do której zaliczyć można pomoc rzeczową o charakterze jednorazowym oraz długoterminową obejmującą przykładowo świadczenie wychowawcze czy też możliwość korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej.

W ramach konkluzji stwierdza się, iż w każdym z wariantów wsparcia poddanych analizie dostrzeżono element bezpieczeństwa społecznego. W świetle poczynionych dociekań konstatuje się, że aspekt bezpieczeństwa społecznego w obszarze pomocy ukraińskich uchodźców wojennych dotyczy nie tylko odczuć przedstawicieli tej specyficznej grupy, ale również i przede wszystkim narodu polskiego. We wskazanym kontekście konstytuuje się refleksja-pytanie: jak dalsze, długoterminowe wsparcie uchodźców wpłynie na bezpieczeństwo społeczne Polaków w ujęciu ekonomicznym i dezintegracyjnym?

Streszczenie: Nagły, masowy napływ uchodźców na terytorium Polski spowodowany wybuchem wojny na Ukrainie ukształtował nowe wyzwanie dla aparatury odpowiedzialnej za zapewnienie bezpieczeństwa społecznego. Zaistniała sytuacja społeczna wymagała natychmiastowej reakcji. Nieodzownym okazało się opracowanie, przyjęcie i wdrożenie szeregu rozwiązań ukierunkowanych na pomoc osobom dotkniętym skutkami wojny. Negatywne następstwa wojny odnotowywane są na wielu płaszczyznach rzeczywistości społecznej. W konsekwencji interwencji pomocowa obejmuje każdy aspekt życia zaburzony wskutek dramatycznych działań wojennych. Wdrożone rozwiązania mają na celu zabezpieczenie elementarnych potrzeb egzystencjonalnych uchodźców wojennych i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności ludzkiej. Wsparcie zorientowane jest również na niwelowanie niepokoju społecznych i poczucia niestabilności. Niniejszy artykuł stanowi analizę instrumentów wsparcia uchodźców wojennych w kontekście potrzeby ochrony bezpieczeństwa społecznego. Za cel analizy obrano identyfikację elementów bezpieczeństwa społecznego w obszarze pomocy ukraińskim uchodźcom.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne, pomoc, uchodźcy wojenni, wojna na Ukrainie

Abstract: The sudden mass influx of refugees into Poland caused by the outbreak of war in Ukraine created a new challenge for the apparatus responsible for ensuring social security. The social situation required an immediate response. It has proved essential to develop, adopt and implement several solutions aimed at helping those affected by the effects of war. The negative consequences of the war are noted on many levels of social reality. Consequently, aid intervention encompasses every aspect of life disrupted by dramatic warfare. The implemented solutions are aimed at securing the basic existential needs of war refugees and enabling them to live in conditions of human dignity. Support is also geared towards alleviating social unrest and feelings of instability. This article analyses instruments to support war refugees in the context of the need to protect social security. The aim of the analysis is to identify elements of social security in assistance to Ukrainian refugees.

Keywords: social security, aid, war refugees, war in Ukraine

Bibliografia

- Bera, R. (2017). Pedagogika bezpieczeństwa w kontekście współczesnych zagrożeń w życiu społecznym. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J-Paedagogia-Psychologia*, 30(4), s. 11–18. DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/j.2017.30.4.11>.
- Bińkowski, J. (2017). *Ukraińska imigracja do Polski. Analiza zjawiska w kontekście sytuacji na rynku pracy*, Warszawa-Wojnowice: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu.
- Borys, B. (2004). Sytuacje ekstremalne i ich wpływ na stan psychiczny człowieka. *Psychiatria*, 2, s. 97–105.
- Durasiewicz, A. (2009). Rola świadców rodzinnych we wspieraniu rodziny. W: M. Gącka, K. Głąbicka (red.), *Współczesne wyzwania dla lokalnej polityki społecznej* (s. 295–313), Radom: PTPS.
- Gierszewski, J. (2013). Model bezpieczeństwa społecznego na tle teorii systemów. *Colloquium*, 2, s. 65–80.
- Gierszewski, J. (2018). Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego. *Historia i Polityka*, 23(30), s. 21–38. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.002>.
- Goryń, P. (2020). Bezpieczeństwo społeczne – jedno czy wiele? W: D. Boćkowski, P. Goryń, K. Goryń (red.), *Bezpieczeństwo i jego percepcja w dyskursie społecznym i militarnym* (s. 47–61). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Heitzman, J. (2010). Zaburzenia po stresie traumatycznym – praktyka kliniczna i opinowanie. *Psychiatria*, 5, s. 59–64.
- Jurek, K. (2022). Polski rynek pracy dla uchodźców z Ukrainy. *Kultura Bezpieczeństwa*, 42, s. 8–17. DOI:10.5604/01.3001.0015.9473.
- Kolankiewicz, M. (2005). Dzieci cudzoziemskie bez opieki w Polsce. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 4(3), s. 69–92.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 poz. 483 ze zm.).
- Kurowski, P. (2022). Rola minimum socjalnego i minimum egzystencji w Polsce w ujęciu historycznym. *Polityka społeczna*, 01 (tematyczny), s. 37–44. DOI: 10.5604/01.3001.0016.0915.
- Kwaśniewska-Sadkowska, A. (2022). Art. 25. W: W.A. Klaus (red.), *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer. Pobrane 10.07.2023 z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587900680/698120>.
- Ledwójcik, P. (2018). Bezpieczeństwo społeczne – wpływ migracji na zapewnienie bezpieczeństwa społeczności lokalnych na przykładzie województwa lubelskiego. *Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne*, 15, s. 157–168.
- Leszczyński, M. (2013). Decentralizacja funkcji społecznych państwa. *Colloquium*, 3, s. 71–84.

- Marczuk, K.P. (2012). Bezpieczeństwo społeczne: potrzeba szerokiego ujęcia. Implikacje dla Polski. W: A. Skrabacz, S. Sulowski (red.), *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia, uwarunkowania, wyzwania* (s. 26–52). Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Mesjasz, Cz. (2008). Economic security. W: H.G. Brauch i in. (eds.), *Globalization and environmental challenges: reconceptualizing security in the 21st century* (s. 569–593). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Młyński, J. (2020). Rodzina fundamentem trwałości społeczeństwa. *Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio*, 4, s. 132–148. DOI: 10.34766/fetr.v44i4.447.
- Młyński, J. (2021). *Praca socjalna w bezpieczeństwie społecznym: myśleć – widzieć – działać*. Kraków: Wydawnictwo «scriptum».
- Piecha, J., Jagielski, J. (2020). Prawne ujęcie związania i uznania administracyjnego, W: J. Jagielski, M. Wierzbowski (red.), *Prawo administracyjne* (s. 159–160). Warszawa: Wolters Kluwer.
- Poleszczuk, M. (2019). Wyzwania migracyjne w aspekcie bezpieczeństwa społecznego i polityki migracyjnej Polski. *Kultura Bezpieczeństwa*, 33, s. 81–94. DOI: 10.5604/01.3001.0013.1948.
- Raczkowska, M. (2006). Minimum socjalne i minimum egzystencji–wzorce warunków bytu ludności żyjącej w sferze ubóstwa. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 58, s. 63–73.
- Sierpowska, I. (2009). Zasada pomocniczości w pomocy społecznej. *Przegląd Prawa i Administracji*, 79, s. 203–225.
- Skrabacz, A. (2012). *Bezpieczeństwo społeczne. Podstawy teoretyczne i praktyczne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 poz. 901 ze zm.).
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 poz. 103 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2022 poz. 2561 ze zm.).
- Zajac, P. (2019). Definicja bezpieczeństwa społecznego okiem prawnika – krytyczna próba usystematyzowania pojęć. *Rocznik Nauk Prawnych*, 4, s. 129–140. DOI: 10.18290/rnp.2019.29.4-9.